

O jednom vášnivém pohledu na Bohuslava Reynka v současné Francii

CATHERINE SERVANT

„Obnažený hlas zemřelých, jakoby ‚mimo obraz‘, se nikdy navždy neodmlčí; jako pták položený na vzdušném proudu, se nechává unášet časem, letě kdesi na pomezí paměti a zapomnění, zmateného snu a okouzlení,“ píše francouzská spisovatelka a esejistka Sylvie Germainová na konci knihy, kterou nedávno věnovala petrkovskému domu. A pokračuje: „Hlas a pohled Bohuslava Reynka, které se vznesly z Petrkova, se šíří pomalými vlnami a spirálami daleko za jeho hranice“ (Germain 1998: 128–29).

Pozorovatel osudů a života české literatury ve Francii nemůže nebyť zaujat dosahem těchto vln, které vyvěrají z díla a osobnosti Bohuslava Reynka (1892–1971), a překvapen fenoménem zájmu o dílo básníka a malíře a jeho ženy Suzanne Renaudové (1889–1964), fenoménem zejména v posledním desetiletí. K tomu je třeba poznamenat, že pozůstalost obou básníků je doposud často vnímána jako jeden celek. Ptáme-li se paní Annick Auzimourové, jedné z hlavních iniciátorek tohoto zájmu – či dokonce *hnuti*? –, na počáteční motiv všech jejích aktivit, týkajících se obou básníků, odpovídá bez váhání, že jde o *devoir de mémoire* („povinnost k paměti“), což je pojem v současné Francii hojně frekventovaný, který bývá často zjednodušován a banalizován. Ve jménu imperativu „devoir de mémoire“ bojují jednotlivci či skupiny proti symbolickému zániku událostí nebo osobností, jež dějiny odsoudily k zapomnění či kterým hrozí vymazání z nejistého fondu kolektivní paměti. Jde o to, vzkřísit „drahé hlasy, které se odmlčely“, navrátit je „zpět do obrazu“, a znovu jim dodat prostor, pozornost, zkrátka existenci.

Pokud jde o pozornost věnovanou české literatuře ve Francii, bylo by předčasně tvrdit, že osobním iniciativám náleží méně místa v análech francouzské bohemistiky než „velkým akcím“ oficiálního rázu. Ostatně by to nebylo ani možné, vzhledem k pocitu a důležitosti těchto iniciativ. Právě činnost paní Auzimourové a společnosti přátel z Dauphiné již přes patnáct let rozvíjí tuto tradici, tradici, v níž převažuje idea vlastního individuálního poslání. Nebyl snad

tento pocit vlastního poslání, přesahujícího pouhý vědecký zájem, velmi podstatným jevem u průkopníků usilujících o rozšíření znalostí o Češích a o jejich kultuře a literatuře ve Francii 19. století? Ostatně dějiny těchto vášnivců čekají na svého autora.

Shrnutím zásadních etap objevování díla obou básníků ve Francii se pokusím načrtnout několik poznámek k iniciativám tohoto druhu – a to zejména s ohledem na literární historii, která se psala a píše mezi Francií a českými zeměmi.

První stopy fenoménu „povinnosti k paměti“ se projeví v osmdesátých letech v Grenoblu. Jako první měla být zachráněna před symbolickým zánikem básnička Suzanne Renaudová, narozená v Lyonu, ale „srdcem patřící Grenoble“. V roce 1983 pronesl Pierre Dalloz, architekt z Grenoblu a manžel jedné z přítelkyň S. Renaudové, malířky Henriette Gröillové, před Académie delphinale přednášku nazvanou Velká básnička z Dauphiné: Suzanne Renaudová. Dalloz vyzval majitele jejích rukopisů, aby je věnovali městské knihovně, což sám také udělal (později sem daroval též některá díla B. Reynka). Tři roky po této první přednášce vyšla díky Dallozově iniciativě básnická kniha Suzanne Renaudové *Ailes de cendres et autres poèmes* v nákladu 300 kusů (Renaud 1986).

Dalloz se snažil především začlenit do francouzského písemnictví básničku, jíž ve Francii nevyšla žádná kniha, vyjma prvotinu z roku 1922 *Ta vie est là...* (viz i Renaud 1926); přístupný je pouze jeden exemplář v knihovně v Grenoblu. Od samého počátku zde hraje roli nejen literární motivace, ale i ani v dnešní době nepominutelný faktor: zájem o krajanu z Dauphiné má totiž silně *lokální* a poněkud regionalistický rozměr.

Přátelé B. Reynka a S. Renaudové se na prahu osmdesátých let začali sdružovat ve jménu vzpomínky na oba umělce, v čemž dnes pokračují mnozí potomci těchto iniciátorů. Tato společnost existovala již za života S. Renaudové. Zachovávala věrnost mytickému Petrkovu, zavřenému za železnou oponou, kde melancholická vyhnankyně Suzanne Renaudová žila. Francouzka, pro niž byla zima a izolovanost utrpením, byla podle slov P. Dalloze „velmi nešťastná, když myslela na Dauphiné“ a „nacházela útočiště v tichu a samotě“ (Dalloz 1985: 44–45). Díky zakladatelskému úsilí P. Dalloze přináší tato společnost věrná svědectví o Renaudové a Reynkovi, o jednotlivých úsecích jejich života, zvláště pak o onom desetiletí (1926–1936), kdy dvojice žila střídavě mezi Grenoblem a Petrkovem.

První iniciativa týkající se tentokrát Reynka, která přišla brzy po první vlně zájmu o jeho ženu, se nevymykala z tohoto velmi lokálního rozměru. Soukromé sbírky grenobelských rodin představují totiž značný fond Reynkových grafických a jiných děl. Díla, která zůstala v Grenoblu a okolí, jsou pozůstatky

z předválečných výstav či skromných prodejů z padesátých let, ale často jsou to prostě vánoční dárky, zaslané umělcem z Čech francouzským přátelům.

V roce 1985 se tedy konala první společná výstava Suzanne Renaudové a Bohuslava Reyneka v Maison Stendhal v Grenoblu, tvořená mimo jiné lepty a suchými jehlami z místních soukromých sbírek. Malý a ještě velmi amatérský *Katalog* této výstavy Renaudová–Reynek začíná řadou svědeckví, vzpomínek a projevů úcty od obyvatel z Dauphiné. Přestože si tato iniciativa zachovávala svůj regionální, přátelský a téměř rodinný ráz, již tehdy překračovala hranice Dauphiné, aby se uplatnila na širším poli uměleckých a literárních vztahů mezi Francií a českými zeměmi. Okolo roku 1985 se po stopách P. Dalloze vydala důležitá představitelka grenobelského hnutí, jež uskutečnila jeho „delokalizaci“: paní Annick Auzimourová, matematicka a věrná přítelkyně petrkovského páru, u něhož pobyla měsíc v roce 1963. Koncem osmdesátých let vyšlo v malém nákladu několika výtisků např. *Bohuslav Reynek graveur poète* (Reynek 1986), bibliofilie z roku 1986 v počtu sto kusů, a dále v roce 1992 *Romarin ou Annette et Jean* (Renaud 1992), balady a lidové básně přeložené do francouzštiny Suzanne Renaudovou. Podle naposled jmenované knížky (*Rozmarýn aneb Annette a Jean*) bylo nazváno sdružení, které vzniklo rok nato.

V prosinci 1993, čili deset let po Dallozově zahajovacím projevu, založila A. Auzimourová sdružení Romarin – les Amis de Suzanne Renaud et Bohuslav Reynek. Tento počín dodal společenství, existujícímu již dlouhou dobu, oficiální ráz. Významným způsobem ovlivnil postupy a cíle činnosti ve prospěch Renaudové a Reyneka a připomenul, že v případě spisovatelů a umělců se „povinnost k paměti“ nemůže realizovat jinak než prostřednictvím jejich díla a opětovným včleněním umělců do dějin literatury a umění. Činnost sdružení Romarin je především vydavatelská a drží se přesných zásad: přednost má vydávání dvoujazyčných knih při respektování literárního textu a nutnosti kritických vydání.

Noví spolupracovníci, přicházející z univerzit nebo z výzkumu, brzy začali pracovat pro Romarin, zvláště pak v roce 1994 Barbora Bukovinská, jejíž doktorská práce se stala základem vydání dvoudílných *Spisů* Suzanne Renaudové (1995/1999). S postupnou profesionalizací vydavatelské činnosti (prohloubení bibliografických výzkumů atd.) se proměnilo i publikum, k němuž se tato díla obracejí. Nyní se snaží zasáhnout širší čtenářskou obec. Za tímto účelem získává sdružení finanční podporu francouzského i českého ministerstva kultury. Z publikací Romarin je třeba zmínit dvoujazyčné dílo *Had na sněhu — Le Serpent sur la neige* (Grenoble 1997, přel. X. Galmiche) a Halasovy básně přeložené Suzanne Renaudovou (Halas 1998). Je třeba dodat, že činnost Romarinu

zasahuje i k uměleckému dílu Bohuslava Reynka. K velké výstavě věnované Reynkovi v grenobelském muzeu (listopad 1997–leden 1998), u jejíhož zrodu stálo sdružení Romarin, patří další dvě publikace: kolektivní katalog *Bohuslav Reynek. L'image dans l'oeuvre poétique et graphique* (Reynek 1997) a *Bohuslav Reynek. Regards du Dauphiné* od A. Auzimourové (1998). Konají se také konference, projevy, sympozia... Postupem času se skupina českých přátel také značně rozšířila: už k ní patří nejen Reynkovi synové Jiří a Daniel, ale i Jiří Šerých, Josef Mlejnek, Věra Jirousová, Václav Jamek a další...

Od osmdesátých let prošla „povinnost k paměti“ vůči Suzanne Renaudové a Bohuslavu Reynkovi cestou od „vůle k svědectví“ v rozměrech lokálních s bibliofilskými výkony k ambicióznější vydavatelské etapě, i když se nevyhnula dvěma předvídatelným nebezpečím: tendenci k oslavování a jistému duchu „slovníkového hromadění“. A možná, že jsme nyní svědky nové fáze, která se literárních vědců týká obzvláště, jelikož začíná úzce souviset s výzkumem. Romarin připravuje právě zvláštní číslo časopisu univerzity v Grenoblu věnované Reynkovi (Reynek 2000). Toto číslo nese stopy předchozích etap: jednak péči nezapomenout na kraj Dauphiné a určité přetrvávající oslavné tendence, jednak úsilí o bibliografické a chronologické dodatky, které se nashromáždily během dlouholetých bibliografických a genetických studií věnovaných Renaudové a Reynkovi. Zároveň však toto číslo obsahuje mnohem specializovanější studie, týkající se určitých aspektů poetiky a estetiky básníka a umělce Bohuslava Reynka. Lze sledovat určitou souvislost mezi „delokalizací“ (tedy vycházením za hranice Grenoblu a spřátelených kruhů), otevíráním univerzality díla Bohuslava Reynka, již odděleného od díla jeho ženy, a nezbytností vstoupit na pole vědy. Jde o to, najít jiné klíče, s jejichž pomocí bude možné Bohuslava Reynka vělenit do literární historie české a francouzsko-české a do dějin poetické a umělecké tvorby vůbec.

Romarin nás nutí zamyslet se nad mnohostí cest, kterými prošla a snad nadále půjde bohemistika, zvláště když její poutníci nejsou Češi sami (což nebylo donedávna ve Francii tak obvyklé); nutí nás zamyslet se nad skromností a záměrnou partikulárností některých jejích hlasů a klást si otázku, zda práce Romarinu může zajímat badatele. Zdá se, že nejen pracemi a publikacemi, ale i neustálou účastí na životnosti Bohuslava Reynka se stává kulturní sdružení energické paní Auzimourové nepřehlédnutelným. Není vše, v čem by mohl badatel spatřovat nedostatky, nezměrně sympatické, jestliže je to diktováno vášní? Třeba dodat, že tato vášeň není slepá a jejím záměrem je spíše rozvíjet se a sjednocovat.

Romarin se však nebude moci dlouho vyhýbat otázce, která není dosud vyřešena: tj. otázce překladu Reynkova básnického díla do francouzštiny. Absen-

ce reynkovského poetického textu nesouvisí jenom s tím, že dosud nenašel svého překladatele, panuje také určitá legenda o nepřeložitelnosti jeho poezie. Tato legenda ještě posiluje auru tajemství kolem Reynkova díla. V čísle zmíněné revue o Reynkovi je ještě (např. v pojednání Jana Vladislava nazvaném Je možné přeložit Bohuslava Reynka do francouzštiny?) potvrzena. Je tomu skutečně tak, že Reynka není možné překládat, když bylo do francouzštiny možno přeložit básníky obtížnější, jako např. Vladimíra Holana? Je ovšem zřejmé, že integrace básníka do francouzsko-českého prostředí, jak ji pojímá Romarin, vyžaduje překlad jeho díla – a to bezpochyby překlad básnický.

Literatura

AUZIMOUR, Annick

1998 *Bohuslav Reynek*. Regards du Dauphiné (Grenoble: Romarin)

DALLOZ, Pierre

1985 *Suzanne Renaud*. *Bohuslav Reynek* (Grenoble: Maison Stendhal)

GERMAIN, Sylvie

1998 *Bohuslav Reynek à Petrkov*. Un nomade en sa demeure [Bohuslav Reynek v Petrkově. Nomád ve svém domě] (St-Cyr-sur-Loire: Christian Pirot)

HALAS, František

1998 *Dětem*. *Un poète parle aux enfants*, přel. S. Renaudová (Grenoble: Romarin)

RENAUD, Suzanne

1926 *Zde tvůj život...*, přel. B. Reynek (Petrkov)

1986 *Ailes de cendres et autres poèmes* (Grenoble: Cahiers de l'Alpe, 1. vyd.

Pardubice 1932; v překladu B. Reynka: *Křídla z popele*, Petrkov 1935)

1992 *Romarin ou Annette et Jean* (Grenoble: Cahiers de l'Alpe)

1995/1999 *Oeuvres – Dílo 1* (Grenoble: Romarin, 1995), dvoujazyčné vydání s překlady B. Reynka; *Oeuvres 2, Les Gonds du silence*, pouze ve francouzštině (Grenoble: Romarin, 1999), obojí ed. A. Auzimourová, B. Bukovinská

REYNEK, Bohuslav

1986 *Bohuslav Reynek graveur poète* (Saint-Laurent du Pont: Le Verbe et l'Empreinte)

1997 Bohuslav Reynek. L'image dans l'oeuvre poétique et graphique (Grenoble: Romarin)

(v tisku) „L'oeuvre de Bohuslav Reynek. Une éclaircie au loin“, *Essai sur le discours de l'Europe élatée* č. 16